

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XI. De magnitudine Germaniæ antiquæ; item de finibus ejus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

suprà ostensum est. Germanos autem genuinos, id est, Transrhenanos, Cimbros atque Teutonos, Daniæ quondam incolas, in Hispaniam ex Galliâ transisse quis nesciat, qui verba, paullo antè citata, apud Florum legit; vel se legisse meminerit? item qui Plutarchi Marium inspexit? Εὐτύχημα ἦ, inquit, δὸν ἐὶ τῷ Μαρῷ μέγα γινέσθαι. τῶν δὲ βαρβάρων ὡσπερ πρὸς παλιήροισιν ἔδρηται λαβόντων, Ἐρνεύων ἀπὸ πρὸν Ἰπὶ τῶν Ἰβηρίων, χρονον ἔχοντες καὶ τὰ σωματὰ γυμνάσαι ἔαιδραν, Ἐπὶ Φρονήματι πρὸς τὸ ἰερόναι ἀναρῶσαι. hoc est: *Magnis autem fortune favore usus videtur Marius. nam quum barbari (de Cimbris Teutonisque loquitur) quasi quodam impetus refluxu, ferrentur prius in Hispaniam: spatium habuit, simul corpora militum exercendi, simul animos eorum ad audendum firmandi.* Sic epitomator Livii, lib. LXVII: *Cimbri, vastatis omnibus, que circa Rhodanum & Pyrenæum sunt; per saltum in Hispaniam transgressi, ibique multa loca populi; à Celtiberis fugati sunt. reversique in Galliam bellicosus iterum se Teutonibus conjunxerunt.* Huc igitur, & ad illa Plutarchi, ac Flori, spectant hæc Seneca: *Pyrenæus Germanorum transitus non inhibuit.* Per vocem autem pluralis numeri *transitus*, itum ac reditum intellexit. Ceterò in Plinii panegyrico hallucinari & Lipsium, & Stuckium, & Rhenanum, & si qui alii pro termino illic interpretantur Germaniæ Pyrenæum montem, infrà, lib. III, cap. I, fufius docebo. Plura illa exempla Lipsius quæ & qualia habuerit, equidem haud faciliè divinaverim. probiora ni fuerint, falsus omnino ubique erit. Ego, tot, tantisque auctoribus confutatis, firmam hanc sententiam statuo; Gallos genuinos numquam Germanorum, nec Germanos Transrhenanos Gallorum nomine à veteribus Romanis fuisse adpellatos. Cisrhenanos Germanos, in Gallico solo, promiscuè nunc Germanos nunc Gallos passim vocari, haud nescius sum.

CAPUT XI.

De magnitudine GERMANIÆ antiquæ; item de finibus ejus.

PArteis igitur vetustissimæ Celticæ fuisse *Illyricum, Germaniam, Galliam, Britannicas insulas*, atque *Hispaniam*, satis hætenus abundeque probatum est. At harum longè maxima fuit GERMANIA; ut quæ reliquas, non modò singulas, sed inter se junctas magnitudine suâ superavit omnes: ultima terrarum Europæ versùs septemtriones. nam qui multo latius nunc, quàm olim, nomen Germaniæ patere adseverant; multis modis quàm vehementissimè errare deprehenduntur: maximè ii, qui duplo majorem nunc adfirmant. Causam hujus erroris fuisse video auctoritatem Ptolemæi; quem unum illi, ceu principem omnium geographorum, sequendum sibi in omnibus statuunt: eoque, ex hujus descriptione, antiquam Germaniam Rheno, Danubio, ac Vistulâ, amnis, sinuque Germaniæ, qui vulgò nunc dicitur ad colis *de Oost See*, & mari Germanico, quod est inter Cimbricam peninsulam ac Rheni ostia, definiunt. quod terrarum spatium multo arctius esse ajunt, quàm quo nunc Germanicum nomen dispersum est. etenim & ultra Vistulam, Prusliæ Livoniæque incolas hodiè esse Germanos; & extra Danubium Austrios, Stiros, Bajaros, Carinthios, ac Svevos; extra Rhenum verò, Helvetiæ incolas, qui vulgò dicuntur Svitzeri, item Ellatios, Palatinatenseis, & Lotharingiorum partem, & quid hinc porrò Germanici nominis ad oceanum usque extenditur. Verùm cur isti uni Ptolemæo, Ægyptio homini, de his regionibus, quarum ille, ut innumeris infrà patebit locis, maximè fuit ignarus, credere malint, quàm Romanis auctoribus, Plinio, Tacito, & aliis, qui aut prope Germaniam, aut in ipsâ versati fuère Germaniâ; rationem ego video probabilem nullam. Credibilius sanè erat, Tacitum, provinciæ Galliæ Belgicæ quondam procuratorem, quum librum singularem de unâ terrâ Germaniâ edere instituisset, diligentius curiosiusque in eam terram gentemque inquisivisse, quàm Ptolemæum Ægyptium, totius orbis descriptorem. qui quantus sit Germaniæ turbator, novissima vetustissimis, sine ullo ætatum discrimine, permiscens; faciliè perspexerint ii, qui Germaniam ejus cum aliorum auctorum ejusdem terræ descriptionibus contulerint. Sed Tacitum audiamus; cui uni maximè omnem antiquitatis suæ memoriam debet Germania nostra. Is igitur in limine mox prædicti libri, *Germania*, inquit, *omnis à Gallis, Rhatisque & Pannoniis, Rheno, & Danubio fluminibus, à Sarmatis, Dacisque, mutuo metu, aut montibus separatur: cetera oceanus ambit, latos sinus, & insularum immensa spatia complectens.* Scilicet à Galliis Rheno; à Rhetiâ Norricoque & Pannoniis Danubio separabatur Germania; à Sarmatis, Masoviam, Lituaniam, & Rufsiam Minorem incolentibus, mutuo metu; quia illic nulli certi fluminum, vel montium fines in patentibus dictarum regionum campis erant: de quo termino plura infrà, lib. III, capite XLII, dicentur. at à Sarmatis Iazygibus, inter Danubium & Pathifum

sum flumina (hoc vulgò nunc est *Tissa*) agentibus, montibus secernebatur, qui *Sarmatici* dicuntur Ptolemæo, à Vaciâ, Hungariæ opido, Danubio ripæ imposto, adusque Grani Vagique amnium fonteis extensi: dein à Dacis, qui trans Páthissum in lævâ Danubii ripâ Transilvianiam, Hungariæque parteis, & alias hinc versùs Pontum regiones incoluerunt, ingenti montium jugo submovebatur, qui *Carpativi* dicuntur. Ptolemæo, nunc verò sunt adcolis *Szepési, Krápák*, sive *Krepak*, & *Biesciady*. nam ultra hos montes, in septemtriones & ortum solis versùs, ad ostia usque Danubii & Pontum, Germanicæ quondam porrigebantur gentes; ut infrâ suo ordine, atque loco docebitur. Cetera, versùs septemtriones posita, oceanus septemtrionalis ambicbat, supra Norvagiam, Svediam, Finno-
 10 marchiam, Scritofinniam, Biarmiam, Lappiam, ac Finniâ: quas regiones omneis Germaniæ esse antiquæ parteis, probatissimis infrâ demonstrabo auctorum testimoniiis. Hoc igitur terrarum spatium, dictis modò finibus inclusum; quanto putas eas testas excedere, quæ nunc sub Germaniæ sive Germanici imperii nomine veniunt? Immenso certè; quum ea, quæ nunc vulgò Germania habetur, ne tertiam quidem antiquæ illius Germaniæ partem impleat; Daniâ, Norvagiâ, Svediâ, Finniâ, Prussiâ, ac Livoniâ, jam multis abhinc sæculis à Germaniæ nomine divulsis, quæ si à Ptolemæo haud æquè ac ab aliis auctoribus, intra Germaniæ fineis computata sunt; ignorantia ejus adscribendum est. quamquàm Ptolemæus Daniam, Svediam, atque Norvagiam & Finniamque Germaniæ attribuit in insulis, quas vocat *Scandias*: quas tamen errore ingenti longè minores fecit justo;
 20 ut clariùs reddetur infrâ, libro III, capite xxxviii. At extra Rhenum, in Gallico solo, quando primùm esse cœperunt Germani? An non ccc amplius ante Christum natum annis, id est, circa annum mundi IIII CIO IO XXIV, ut suprâ demonstratum? Fallissimum igitur est, vel hac parte majorem nunc esse Germaniam, quàm olim fuit. Unos tibi Svit-zeros, Helvetiorum Gallorum fineis incolentes, facile concesserim. at tamen, quantum ex his accessit antiquæ Germaniæ, tantumdem decessit in Bojohæmo, & conterminâ Mo-
 30 raviâ, Lufatiæque partibus: quæ regiones non à Germanis, sed à Slavici generis nunc habitantur populis. Extra Danubium verò quod de Austriis, Stiriis, Carinthiis, Bavaris, ac Svabis profertur; equidem haud negaverim, Danubium ab omnibus ferè geographis, historisque antiquis terminum constitui Germaniæ ab austro: verùm tamen haud desunt etiam auctores, qui terminum Germaniæ ab hac parte posuere Alpeis: ut mox ostenderetur. Quos tamen errasse potiùs existimandum est, ex nationum similitudine, quum unius ejusdemque fuerint generis, Celtæ in universum dicti. At quantum hæc pars est universæ nunc Germaniæ, uti cum Daniâ, Norvagiâ, Svediâ, Finniâ, Livoniâ, Prussiâ, ac Poloniâ, antiquæ Germaniæ partibus, conferatur? Haud major sanè, quàm mus cum bove comparatus. Germaniam igitur antiquam triplo majorem fuisse nostri sæculi Germaniâ, ex præscriptis à Tacito finibus adfvero. Hos verò fineis ei alios quoque statuisse complures auctores, nunc ostendam. Solinus igitur, cap. xxiii, in descriptione Germaniæ sic tradit: *Extenditur inter Rhenum, Herciniamque saltum, & rupes Sarmatarum: ubi incipit, Danubio, ubi desinit, oceano perfunditur*. Sic hunc locum, in vulgatis exemplaribus vitiatum, esse legendum, infrâ docebo. ostendam item suo loco, hunc *Herciniam saltum* fuisse in montium ju-
 40 go, inter Marum amnem (*March* nunc est in Moraviâ) & Vagi fontem: *rupes* verò *Sarmatarum* esse *Sarmaticos montes* Ptolemæi, Quados Germanos versùs orientem à Sarmatis Iazygibus in Danubii lævâ ripâ dirimenteis.

De Rheno amne, occiduum Germaniæ latus antiquissimis temporibus claudente, præ-
 ter jam dicta Taciti Solinique testimonia, sic Dio in lib. xxxix: Ο ἵ δὴ ῥ' ἰὺ ἀναδίδουσι μὲν ἐκ τῶν Ἀλπεῶν τῶν Κελτικῶν, ὀλίγον ἔξω τῶν ἑλληνικῶν. προχωρῶν ἢ πρὸ δυσμῶν, ἐν δεξιερᾷ ἰδὸν τὴν Γαλιαν, καὶ οὖν ἐπικινῶν ἀντιῶ, ἐν δεξιᾷ ἢ οὖν Κελτῶν ὀσοπύμνη. Ἐπὶ τῶν ἑστῶν ἐστὶν ὁ ῥ' ἰὺ, ἀφ' ἧς καὶ ἐς τὸ Νεαφορον τῶν Ἑλλησπον ἀφίθοντο, δεῦρο αἰεὶ νομίζεσθαι. ἐπεὶ τὸ γε πᾶν δεξιῶν Κελτοῖ, ἐκείνοι οἱ ἐπ' ἀμφοτέρω ἑσπέρω οὐκ ἔστιν, ἀνομάζοντο. id est: *Rhenus ex Alpi-
 50 bus Celticis, paullo extra Rhatiam, oritur: inde versùs occidentem profluens, ad sinistram Galliam ejusque incolæ, ad dextram Germanos dividit: tandemq. in oceanum exit. hic quidæ limes in hunc usque diem earum regionum habetur, ab eo tempore, quo diversa nomina adeptæ sunt. siquidem antiquissimis temporibus populi isti, ad utramque fluminis ripam colentes, Celtæ adpellati fuerunt. De eodem Germaniæ termino sic Cæsar, belli Gall. com. i, in partitione Galliæ Comatæ: Belgæ proximi sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt; quibuscum continenter bellum gerunt. quæ de causâ Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quòd ferè quotidianis præliis cum Germanis contendunt. & paullo pòst: Helvetii continentur unâ ex parte flumine Rheno, latissimo atq. altissimo, qui agrum Helvetium à Germanis dividit. Et comm. iv, Sigambri Germani sic Cæsaris*
 G 3 respon-

respondent legatis, ad se missis: *Populi Romani imperium Rhenum finire. si se invito Germanos in Galliam transire non aequum existimaret; cur sui quidquam esse imperii aut potestatis trans Rhenum postulares?* Strabo lib. II, memoratà Hispanià: Μετὰ ἣ τῶ τὼ ἐστὶν ἡ Κελτικὴ πρὸς ἑὸν, μέγιστον πέραν τῆς Ῥήνου. id est: *Post hanc est Gallia versus orientem, ad Rhenum usque amnem.* & lib. IV, in descriptione limitum Gallia: ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ὁ Ῥήνός ἐστιν. ab ortu est Rhenu. item lib. VII: Εὐθύς τὰ πέραν τῆς Ῥήνου, μετὰ τῶν Κελτικῶν, πρὸς τὴν ἑὸν κεκλιμένον Γερμανοὶ νέμον. hoc est: *Protinus trans Rhenum, post Gallicas nationes, in orientem versus sita Germani colunt.* Mela lib. III, cap. III, post enarratam præcedenti capite Galliam Rhenumque amnem: *Germania hinc ripis ejus usque ad Alpeis obducta est.* Ptolemæus in descriptione Gallia Belgica: Ἡ δὲ ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς Ῥήνου ἀμνῆ, ἰuxtà μεγάλην Γερμανίαν. hoc est: *Latus orientale terminatur 10 Rheno amne, juxta magnam Germaniam.* & in descriptione ipsius Germaniæ: Τῆς Γερμανίας τὸ ἄρκτον δισμυλιῶν ἀπὸ τῆς Ῥήνου ἀμνῆς. hoc est: *Germania occidentalis latus terminatur Rhenus amnis.* Plureis adferre testes, non opus est. transeo igitur ad Danubium, meridionale latus cingentem. De hoc quoque, præter Tacitum ac Solinum, testis est Strabo, lib. II: Μετὰ ἣ τὴν Ἰταλίαν, ἐπὶ τὴν Κελτικὴν, πρὸς ἑὸν λοιπὴ ἐστὶ τῆς Εὐρώπης· ἂν δὲ διχῶς τινέσσι τῶν Ἰσθμῶν, Φέρεται δὲ τὸ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν ἑὸν, καὶ τὸν Εὐξίνον πόντον, ἐν δρισεπτάκις πρὸ τῆς Γερμανίας ὄλιγαι, ἧς ἀπὸ τῆς Ῥήνου ἀμνῆς. Id est: *Post Italiam & Galliam relique sunt partes Europa, orienti obversa, quas medius secat Ister amnis. is, ab occidente orientem versus, in Euxinum labens Pontum, ad levam relinquit Germaniam omnem, à Rheno orsam.* Ptolemæus in descriptione Germaniæ: Τὴν δὲ μεσημβρινὴν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς Δανυβίου ἀμνῆς τὸ δισμυλιῶν μίρον. id est: *Meridionale latus finis 20 Danubii pars occidentalis.* Dionysius Afer, de eodem amne loquens:

Τὴν μὲν πρὸς βορρῆν Παννονία Φύλα νέμον),
 Γερμανοὶ, Σαρμάται π, Γεταί θ' ἄμα, Βασταρνοί π.
 Πρὸς ἣ τὸν Γέρρα, καὶ Νωρίαι ἄσσι ἐρυμένα.
 Πανόνιοι, Μυσσοί π.
 Cujus quidem in boream extenta gentes habitant,
 Germani, Sarmatæque, Getæque simul, Bastarnæque.
 Ad austrum verò, Gerraque, & Noricæ urbes munitæ;
 Pannonii, Mysique:

Per Gerras heic intelligi Rhætos, suo loco docebitur. Sic igitur reliqui auctores pariter 30 omnes eodem amne Germaniam ab hac parte finiunt. unus secus sentit Mela, ad Alpeis usque eam proferens. Verba ejus, jam antè citata, hæc sunt: *Germania hinc ripis Rheni usque ad Alpes, à meridie ipsis Alpibus obducta est.* & libro II, capite IV, in descriptione Italia: *Alpes ipsæ ab iis litoribus longè latèque diffuse, primò ad septemtrionem magno gradu excurrunt; deinde, ubi Germaniam attingerunt, verso impetu in orientem abeunt.* Verùm tamen auctorem hujus sententiæ videtur habuisse Mela M. Agrippam: cujus geographica sæpius citans Plinius, inter alia sic ait libro IV, capite XIII: *Græci, & quidam nostri, vicies quinquies centena millia passuum oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa, cum Rhatia & Norico, longitudinem 100 LXXXVI millia passuum; latitudinem 220 LXXVIII millia: Rhætiæ propè unius majore latitudinis.* Longitudinem heic Germaniæ Agrippam sumsisse ab oceano ad Alpeis 40 usque, latitudinem verò ex occasu in ortum, satis clarum est: nam Rhætici quoque latitudo erat juxta Danubium amnem, à fonte ejus ad Æni confluentem, millium passuum 220 XL. Sed error hic fuit Agrippæ simul atque Melæ: quem nemo alius auctor amplexus est. Agrippæ autem inde natus fuisse videtur, quòd gentes inter Danubium & Alpeis ejusdem erant generis atque linguæ, cujus Germani; nempe Celtici; ut suprâ ostensum: tum quia Alpium nomen etiam ultra Danubium in Germaniam usque extendebatur; ut libro III, capite XLVIII, docebo. Vindeliciam verò ac Noricum partis fuisse Illyrici, suo loco ostendam. proinde falluntur quàm vehementissimè, qui, in Strabonem commentantes, Rhætos, Vindelicos, atque Noricos, Germaniæ populos adpellant: quum ipse Stra- 50 bo, ut modò retuli, omnem Germaniam à lævâ Danubii ripâ statuar.

Ab oriente, ultra suprâ dictos Sarmaticos monteis, qui terminus fuerit Germaniæ Taciti tempore, & paullo superiori ævo, infrâ pluribus dicetur, ubi ad illa loca commentatio nostra pervenerit. Antiquissimis verò temporibus inter Germaniam ac Sarmatiam terminus fuit Vistula amnis. unde Mela, Plinius, Ptolemæus, & posteriores etiam scriptores, quamquàm jam dudum & Æstii, & Bastarnæ, Germanica utraque gens, ante eorum rempestates ulteriorem quoque ejus amnis ripam adcoluerint, hunc tamen limitem inter Germanos Sarmatasque statuerunt. Mela lib. III, cap. IV: *Sarmatia, intus, quàm ad mare, latior, ab iis, que sequuntur, Vistula amne discreta.* Plinius lib. IV, cap. XII: *Agrippa totum cum*

eum tractum, ab Istro ad oceanum, bis ad decies centum millia passuum in longitudinem, aliquantum minus quadringentis in latitudinem, ad flumen Vistulam à desertis Sarmatiæ prodidit. & cap. X I I I: Nec est minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hiris, tradunt. Hinc etiam cap. I V, ejusdem libri, ultimum fluvium in Germaniâ recenset eundem Vistulam. Amnes, inquit, clari in oceanum defluunt, Guttalus, Vistillus, sive Vistula, Albis, Visurgis, Amisus, Rhenus, Mosa. nam Guttalum esse eum amnem, qui hodiè vulgò dicitur Odera, suo loco ostendam.

Septentrionale Germaniæ latus cluisse oceanum septentrionalem, supra Norvagiam, Finnemarchiam, Scritofinniam, Lappiam, ac Finniam, jam antè dixi. has verò regiones, 10 quas ingentis infulas antiqui mortales esse putarunt, parteis fuisse Germaniæ, infra suo loco satis claris demonstrabo argumentis. Hinc auctor noster in libro de Germaniâ: Cetera oceanus ambit, latos sinus, & insularum immensa spatia complectens. Et Plinius libro II, capite C V I I I: Nam & à Germaniâ immensas infulas non pridem compertas, cognitum habeo. Mela dicto libro I I I, capite I I I: Germania hinc ripis Rheni, usque ad Alpes, à meridie ipsis Alpibus, ab oriente Sarmaticarum confinio gentium, quæ septentrionem spectat, oceani litore obducta est. & item in fine ejusdem capituli, post descriptionem sinus Codani, qui nunc vulgò est Oostsee: In eo sunt Cimbri, & Teutoni; ultra, ultimi Germaniæ, Hilleviones. sic legendum pro vulgato Hermiones, suo loco docebo. Est autem Hillevionum regio, quæ nunc Daniæ pars dicitur Halland. Quòd autem Agrippa Germaniæ longitudinem, ab oceano versus 20 meridiem & Alpeis, unâ cum Rhætiâ ac Norico, I O C L X X X V I tantum tradidit esse millium passuum; id de continenti ejus terrâ intelligendum: cujus extrema sunt in Cimbrico promontorio, nunc vulgari vocabulo Skage dicto. reliqua hinc trans prædictum finem Codanum, in insulis, ut dictum, computabantur.

Hæc igitur breviter de quatuor Germaniæ antiquæ lateribus sint dicta. ad singula postea ubi ordo operis pervenerit, pluribus patebit argumentis, sic sese ea habuisse.

Cæterò vastissimum hoc terrarum spatium meritò, ac summo jure Ptolemæo adpellatur ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΜΕΓΑΛΗ, id est, GERMANIA MAGNA, in descriptione Galliæ Belgicæ, & deinde lib. V I I I, in descriptione Europæ tabulæ tertiæ. item postea in elenchò provinciarum Europæ. siquidem, unâ exceptâ Sarmatiâ, omnium Europæarum regionum 30 fuit maxima. quamquam ad discrimen minoris Germaniæ, quæ erat cis Rhenum in Gallico solo, sic eam cognominasse videatur.

DE CISRHENANA GERMANIA, ita idem Ptolemæus ibidem: τῆς δὲ ἀπὸ τῆς Ἰβηρῆος ἕως τῆς ὀβριγγῆος ἡμετέρας ἡλικίας μέχρις ὧν ὀβριγγῆος πέραν, καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω. ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ὀβριγγῆος πέραν, ὡς μεσημερίαν καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω. id est: Regionis qua Rheno adjacet, pars à mari ad Obringam usque amnem dicitur Germania inferior: pars verò ab Obringâ versus meridiem protensa, vocatur Germania superior. Et Cæsar de iisdem terris in belli Gallici comment. I: Plerosque Belgas esse ortos à Germaniis, Rhenumque antiquitus transductas, propter loci fertilitatem ibi consedisse. Dio lib. L I I I: Κελτῶν πῆρες, ὡς δὲ ἡ Γερμανία καλεῖται, πᾶσαι τὴν ἀπὸ τῆς Ἰβηρῆος καὶ τῆς ὀβριγγῆος, Γερμανίας ὀνομάζουσι ἐπιπέδων. hoc est: Celtarum quidam, quos Germa- 40 nia vocamus, quum omnem Galliæ regionem, qua Rheno adjacet, occupassent, effecerunt uti ea Germania vocaretur. Mihi igitur quoque, in hoc opere, non eorum modò Germanotum nationes exponere consilium est, qui intra veræ germanæque & antiquissimæ Germaniæ terminos, ultra Rhenum, incoluerunt; sed cunctos etiam Germanicæ originis populos, cis Rhenum in Gallico solo sitos: item eos, qui trans Vistulam Sarmaticorum agrorum parteis quondam occuparunt. Proinde etiam, quidquid de Germanorum moribus dicitur, in univèrsum omnibus tributum intelligi debet. Ceterùm finis Germaniæ Cisrhenanæ suo loco ostendam.

CAPUT XII.

50

De naturâ cæli solique GERMANIÆ.

Qstenis antiquæ Germaniæ extremis finibus, proximus nunc fuerit locus, interiora ejus introspicere, naturamque cæli, ac soli cultum, in quantum ab hodierno cultu differt, diligentius considerare. Auctor igitur noster in libro de Germaniâ: Quis porro, præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relicta, Germaniam peteret, informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit? Hæc equidem de cæli asperitate, in quantum terra Germania cum australioribus mundi regionibus, Græciâ, Italiâ, atque Hispaniâ, cæli positu multo mollioribus, comparetur. At si duæ